

Om polisanmälan vid artskyddsbrott - På förekommen anledning

De senaste åren har varit ett försök att bevaka negativ utveckling i naturen och ett försök att agera utifrån lagstiftningens möjligheter för att skydda arter och skyddsvärd skog/natur. Det har också gett oss möjlighet att värdera hur myndigheter och organisationen verkligen agerar jämfört med vad som kommuniceras. Hur anmälningar enligt skogsvårdslagen och artskyddsförordningen och inom ramen för Miljöbalken av myndigheter ofta hanteras på ett krampaktigt sätt. Emperin handlar inte bara om brott mot lagstiftningen utan även hur myndigheter förhåller sig till tillsynssituationer.

Det finns flera anmärkningsvärda händelser men låt oss reflektera kring en avverkning i en ädellövduge i direkt anslutning till en havsörnshäckning tidigt vårvintern 2021. Närheten till boet (< 500 m) och tidpunkten för aktiviteten (efter 1 januari) var ett uppenbart brott mot Artskyddsförordningen. Förmodligen var avverkningen också ett brott mot Skogsvårdslagen då ingen avverkningsanmälan gjorts. - Så snart vi observerade att avverkningen pågick anmäldes det som skedde till Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen. De agerade på ett föredömligt sätt och Länsstyrelsen stoppade avverkningen direkt. Markägaren informerades, entreprenören fick avsluta arbetet omedelbart och alla skogsvårdsåtgärder avbröts. Samtidigt gjordes vi en anmälan om artskyddsbrott till Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen. De kom, som vi uppfattat det, gemensamt fram till att Länsstyrelsen skulle handlägga fallet. Eftersom de kunde agera så resolut var uppenbarligen också deras omedelbara bedömning artskyddsbrott.

Nästa höst, hösten 2021 fortsatte emellertid markägaren och entreprenören avverkningarna i dungen vid örnboet och verksamheten fortsatte också efter årsskiftet i januari 2022 (när det är förbjudet). Så snart detta uppmärksammades gjordes en ny anmälan till Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen om artskyddsbrott. De agerade även denna gång och avbröt verksamheten omedelbart. Denna gång gjorde vi också en anmälan till Skogsstyrelsen om brott mot Skogsvårdslagen då vid detta andra tillfälle ca två tredjedelar av ädellövskogen i den flera ha stora dungen avverkats och det inte finns något tillstånd till detta eller ens en inlämnad avverkningsanmälan.

Efter en fråga från KOF (Kullabygdens Ornitologiska förening) hur handläggningen av ärendet går, vid årsskiftet 2022/23, nästan två år efter den första anmälan om artskyddsbrott och ett år efter anmälan om brott mot Skogsvårdslagen svarar Länsstyrelsen att de inte hunnit fram till ärendet på grund av att det höga trycket på ärenden men att anmälningarna tas i turordning. Skogsstyrelsen förmedlade i princip samma svar, att allt har sin tid. Vi har också vid något tillfälle under mellantiden gjort förfrågan om hur handläggningen går.

Detta är förvånande och ett uttryck för en förändrad kultur i förhållningssättet till naturen och brott mot den lagstiftning som hanterar just vår gemensamma natur. Något som blir allt vanligare som tillsynsmetod. Två år har gått sedan de båda myndigheterna fick kännedom om det misstänkta brottet. Länsstyrelsen stoppade avverkningen omedelbart men redan efter ett år var den igång igen! Med samma effekt och åter störning av häckningen under förbjuden tid och plats.

Vad säger då lagstiftningen?

Fram till 2022-12-31 gällde följande lagtext:
MB 26 kap 2§

Tillsynsmyndigheten ska anmäla överträdelser av bestämmelser i balken eller i föreskrifter som har meddelats med stöd av balken till Polismyndigheten eller Åklagarmyndigheten, om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts.

Ganska tydligt men uppenbarligen inte tydligt nog. Både myndigheter och organisationer som Naturskyddsföreningen tycks hitta ett utrymme för en försiktig och tveksam tolkning av betydelsen av denna paragraf. Att det finns utrymme att själva bedöma om en anmälan är rimlig!

Samtidigt finns det en annan kultur i kommunerna. Sedan de i allt högre utsträckning tagit över tillsyn och beslut enligt miljölagstiftningen och senare även miljöbalken har regelbundna utbildningar genomförts för att klargöra för politiker, *som är de beslutande*, vad lagstiftningen kräver och vilket uppdrag de har i sin myndighetsutövning. Där har det aldrig varit någon tveksamhet i vad lagen kräver. Dessa utbildningar har varit nödvändiga vid varje tillfälle det bytt majoritet eller då sammansättningen av en beslutande nämnd förändrats.

Det som kommunicerats då är att vi har ett rättssamhälle. Det innebär att, vid misstanke av brott, har Polisen ett utredningsansvar i en förundersökning, att Åklagare gör bedömningen om åtal ska väckas och att domstol avgör eventuellt brott och påföljden. Ingen annan myndighet eller organisation har dessa befogenheter vilket tyvärr verkar vara den nya uppfattningen hos statliga myndigheter. Särskilt i samband med brott mot beslut och föreskrifter i Miljöbalken. Det är inte helt orimligt att se en tendens till en förändrad kultur i detta fall.

Detta är en konsekvens av bristande kunskap hos myndigheter och andra självpåtagna experter i frågan.

De lagstiftande organen (dvs riksdagen) har funnit behov av att förändra lagstiftningen. En förändring som är väldigt liten men samtidigt både tydlig och klargörande. I den tidigare lagtexten för 26 kapitlet 2§ har ordet "skyndsamt" lagts till. Inget annat!

Efter 2023-01-01 gäller följande något ändrade lagtext:

MB 26 kap 2§

*Tillsynsmyndigheten ska **skyndsamt** anmäla överträdelser av bestämmelser i balken eller i föreskrifter som har meddelats med stöd av balken till Polismyndigheten eller Åklagarmyndigheten, om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts.*

Detta har alltid gällt och är i praktiken ingen förändring mot tidigare skrivningar. I förarbetet till miljöbalken framgår, sedan år 2000, det tydligt att myndigheten skall utan dröjsmål överlämna en anmälan till polisen om misstanke om brott föreligger. Det är bara ett tydliggörande att det finns inget "tidsutrymme" för anmälan om polisen ska ha möjlighet att göra en rimlig förundersökning och samla bevisningen till åklagare.

Nu finns det alltså ett starkt behov att tydliggöra detta för berörda — som ett tecken på att någonting inte fungerat som det ska, dvs på förekommen anledning! Som en vägledning säger också Regeringskansliet och Naturvårdsverket: *"Det är bra om tillsynsmyndigheten ser över sina rutiner så det tydligt framgår att anmälan ska ske skyndsamt, det vill säga i nära anslutning i tid till när överträdelsen har upptäckts."*

Det finns alltså inte och har egentligen aldrig funnits något utrymme för myndigheter att vare sig avstå eller avvakta med att anmäla brott mot Miljöbalken eller andra lagstiftningar. Och att detta ska ske skyndsamt. Samtidigt finns en moralitet som säger att vi som samhällsmedborgare bör agera på samma sätt.

Om vi återvänder till den praktiska handläggningen vi upplevt från både Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen i konkreta fall så är det lätt att konstatera att handläggningen avviker starkt från lagkraven. Vi kan också konstatera en vilshenhet hos sakkunniga hos Naturskyddsföreningen. Detta är oroväckande men inte förvånande.

Det finns starka "lobbyrörelser" som företräder särintressen och markanvändning som har inflytande på beslutsfattare och den agenda som berör utnyttjande av naturresurser och markanvändningen. Begreppet "Pågående markanvändning" utnyttjas som ett glidande riktmärke för hur stora avvikelser som är rimliga i förhållande till lagstiftningens krav. I denna "rörelse" får ekonomin allt mer inflytande på beslut. Vilket egentligen inte har stöd i lagstiftningen.

Men det är lika viktigt att konstatera att vi fortfarande lever i en rättsstat där nepotism och intressegemenskaper inte ska påverka rättsordningen.

Denna delvis felaktiga handläggning från myndigheternas sida och felaktigt besked från NF jurist kan leda till en sämre efterlevnad av bestämmelserna i MB och Artskyddsförordningen. Vid artskyddsbrott så rekommenderar BirdLife att man anmäler till NOA (polisens nationella operativa avdelning) direkt. De har en specialavdelning för detta.

Faktaruta

Miljöbalken (MB), 8 kap behandlar artskydd.

Artskyddsförordningen är utfärdad med stöd av MB och för att genomföra EU:s Art- och habitatdirektiv. Det finns en koppling mellan MB och Skogsvårdslagen då det gäller artskydd.

Då det gäller överträdelser finns i *MB 26 kap 2§ följande skrivning:*

- *Tillsynsmyndigheten ska anmäla överträdelser av bestämmelser i balken eller i föreskrifter som har meddelats med stöd av balken till Polismyndigheten eller Åklagarmyndigheten, om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts.*
- Efter 2023-01-01 har paragrafens lydelse ändrats så att det nu heter "*ska skyndsamt anmäla*" istället.
- Som vägledning säger Regeringskansliet och Naturvårdsverket: "*Det är bra om tillsynsmyndigheten ser över sina rutiner så det tydligt framgår att anmälan ska ske skyndsamt, det vill säga i nära anslutning i tid till när överträdelserna har upptäckts.*"
- BirdLife Sverige rekommenderar att man anmäler artskyddsbrott direkt till NOA (polisens nationella operativa avdelning) som har en specialavdelning för detta.

2023-01-16

Thomas Arnström (den formella delen)
Per Muhr (fallbeskrivning)